FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI
ILMIY-METODIK JURNAL
ISSN 3093-8694 ◆ saen.uz
2026-yil
11-son

UDK: 373.2:159.955.4

Oripova Munisa Shamsiddinovna,
Surxondaryo viloyati pedagogik mahorat markazi
Maktabgacha ta’limni muvofiqlashtirish bo‘limi boshlig‘i

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNI O‘ZIGA XOS EMPIRIK TADQIQ ETISH NATIJALARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishning psixologik-pedagogik xususiyatlari hamda ushbu jarayonni empirik o‘rganish masalalari yoritilgan. Ijodiy tafakkurning rivojlanishida bolaning mustaqil fikrlashi, tasavvuri, noodatiy yechimlarni topish qobiliyati va muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashuvining ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot doirasida ijodiy tafakkurni baholashning ravonlik, moslashuvchanlik, o‘ziga xoslik va fikrlarni rivojlantirish kabi mezonlariga e’tibor qaratilgan. Shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy imkoniyatlarini aniqlashda kuzatish, diagnostik topshiriqlar, suhbat va ijodiy faoliyat mahsullarini tahlil qilish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik shart-sharoitlar hamda ta’limiy faoliyatni tashkil etish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqola empirik tadqiqotni tashkil etish va natijalarini ilmiy tahlil qilishga mo‘ljallangan metodik asoslarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, ijodiy tafakkur, ijodkorlik, kreativ fikrlash, tafakkur rivojlanishi, tasavvur, mustaqil fikrlash, ijodiy faoliyat, muammoli vaziyat, pedagogik diagnostika.

ОСОБЕННОСТИ ЭМПИРИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. В статье рассматриваются психолого-педагогические особенности развития творческого мышления у детей дошкольного возраста и вопросы его эмпирического изучения. Обосновывается значение самостоятельного мышления, воображения, способности находить нестандартные решения и творчески подходить к проблемным ситуациям. Особое внимание уделяется таким критериям оценки творческого мышления, как беглость, гибкость, оригинальность и разработанность идей. Рассматриваются возможности использования педагогического наблюдения, диагностических заданий, беседы и анализа продуктов творческой деятельности для изучения индивидуальных особенностей детей. Определяются педагогические условия, способствующие развитию творческого потенциала дошкольников, и предлагаются методические рекомендации по организации образовательной деятельности. Материалы статьи могут служить основой для организации эмпирического исследования и последующего анализа его результатов.

Ключевые слова: дошкольное образование, творческое мышление, креативность, творческое воображение, самостоятельное мышление, мыслительная деятельность, нестандартное решение, проблемная ситуация, педагогическая диагностика, творческое развитие.

SPECIFIC FEATURES OF AN EMPIRICAL STUDY OF CREATIVE THINKING DEVELOPMENT IN PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. The article examines the psychological and pedagogical characteristics of creative thinking development in preschool children and the possibilities of its empirical investigation. It emphasizes the importance of independent thinking, imagination, the ability to generate original ideas and find unconventional solutions to problem situations. Particular attention is paid to the assessment criteria of creative thinking, including fluency, flexibility, originality and elaboration. The article considers the use of pedagogical observation, diagnostic tasks, interviews and the analysis of children's creative products to identify individual characteristics of creative development. It also identifies pedagogical conditions that contribute to the development of preschool children's creative potential and provides methodological recommendations for organizing educational activities. The proposed methodological framework can be used to organize empirical research and analyze its findings.

Keywords: preschool education, creative thinking, creativity, creative imagination, independent thinking, cognitive development, original solutions, problem-solving situations, pedagogical assessment, creative development.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar bolalarning nafaqat bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish, balki ularning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va intellektual salohiyatini rivojlantirishni ham muhim vazifa sifatida belgilamoqda. Zamonaviy jamiyatda tez o‘zgarayotgan axborot muhiti va turli muammolarga yangicha yechim topish zarurati shaxsning ijodiy fikrlash qobiliyatiga bo‘lgan ehtiyojni kuchaytirmoqda. Shu nuqtayi nazardan, ijodiy tafakkurni rivojlantirish jarayonini maktabgacha yoshdan boshlash alohida ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha yosh davri bolaning bilish jarayonlari, tasavvuri, nutqi, xotirasi va tafakkuri jadal rivojlanadigan bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bola atrofdagi hodisalarni o‘zicha idrok etadi, buyumlar o‘rtasidagi bog‘liqliklarni aniqlashga harakat qiladi, turli vaziyatlarga nisbatan mustaqil munosabat bildiradi va mavjud tajribasi asosida yangi obrazlarni yaratadi. Ushbu jarayonlarda ijodiy tafakkur muhim psixologik mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi.

Ijodiy tafakkur bolaning faqat rasm chizishi, qo‘shiq aytishi yoki turli buyumlar yasashi bilan cheklanmaydi. U bolaning kundalik vaziyatlarda noodatiy fikr bildirishi, bir muammoning bir nechta yechimini taklif qilishi, predmetlarning yangi xususiyatlarini tasavvur qilishi va o‘z fikrini mustaqil asoslay olishida ham namoyon bo‘ladi. Shu sababli ijodiy tafakkurni rivojlantirish maktabgacha ta’lim tashkilotlaridagi barcha ta’limiy va tarbiyaviy faoliyat bilan uzviy bog‘liq holda tashkil etilishi lozim.

Amaliyotda bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish ko‘pincha tasviriy faoliyat, konstruksiyalash, musiqa va qo‘l mehnati bilan bog‘liq mashg‘ulotlar

doirasida olib boriladi. Biroq ijodiy tafakkurning rivojlanishi uchun bunday faoliyatlarning o‘zi yetarli emas. Bolaga mustaqil qaror qabul qilish, savol berish, o‘z fikrini ifodalash, xatolardan qo‘rqmasdan turli yechimlarni sinab ko‘rish imkoniyati ham yaratilishi zarur.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurning rivojlanishini empirik o‘rganish ushbu jarayonning real holatini aniqlash, individual farqlarni hisobga olish va samarali pedagogik shart-sharoitlarni belgilash imkonini beradi. Bunda bolaning faqat yakuniy ijodiy mahsuli emas, balki topshiriqni bajarish jarayonidagi fikrlash usuli, mustaqilligi, tashabbuskorligi va yangi g‘oyalarni ilgari surish qobiliyati ham hisobga olinishi kerak.

Tadqiqotning maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurning rivojlanish xususiyatlarini empirik o‘rganish, uning asosiy mezonlarini aniqlash va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlarni asoslashdan iborat.

Mazkur maqsadga muvofiq ravishda bolalarning ijodiy tafakkurini baholash mezonlarini belgilash, diagnostik topshiriqlarni tanlash, ijodiy faoliyat jarayonidagi individual xususiyatlarni o‘rganish hamda pedagogik faoliyatni takomillashtirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqish vazifalari belgilandi.

MAVZU BO‘YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ijodiy tafakkur muammosi psixologiya va pedagogika fanlarida keng o‘rganilgan bo‘lib, ushbu hodisa shaxsning intellektual, emotsional va faoliyatga oid xususiyatlari bilan uzviy bog‘liq holda talqin qilinadi.

L. S. Vigotskiyning ilmiy qarashlarida bolalar tasavvuri va ijodiy faoliyatining rivojlanishi muhim o‘rin egallaydi. Olim ijodiy faoliyatni inson tajribasini qayta ishlash va mavjud taassurotlar asosida yangi obrazlar yaratish jarayoni sifatida izohlaydi. Uning fikricha, bolaning tasavvuri bevosita hayotiy tajribasi bilan bog‘liq bo‘lib, tajriba kengaygan sari yangi ijodiy imkoniyatlar ham yuzaga keladi. Bu yondashuv maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishda kuzatish, tajriba va mustaqil faoliyatning ahamiyatini ko‘rsatadi.

J. Gilford tomonidan ishlab chiqilgan intellektual qobiliyatlar nazariyasida divergent tafakkur ijodkorlikning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida qaraladi. Divergent tafakkur bir muammoga bir nechta mumkin bo‘lgan yechimlarni taklif qilish, fikrlar doirasini kengaytirish va noodatiy g‘oyalarni ilgari surish bilan tavsiflanadi. Olim ijodiy fikrlashni baholashda fikrlar ravonligi, moslashuvchanligi va o‘ziga xosligi kabi ko‘rsatkichlarga alohida e’tibor qaratgan.

E. Torrensning tadqiqotlari ijodiy tafakkurni diagnostika qilish metodikasining rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan. Uning ijodiy fikrlash testlarida verbal va noverbal topshiriqlar orqali shaxsning yangi g‘oyalar ishlab chiqish, tasvirlarni davom ettirish va noodatiy yechimlar topish qobiliyati o‘rganiladi. Ushbu yondashuv maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy imkoniyatlarini aniqlashda ham

metodik ahamiyatga ega. Biroq topshiriqlar bolalarning yosh xususiyatlariga moslashtirilishi va natijalar ehtiyotkorlik bilan talqin qilinishi zarur.

Mahalliy va rus psixologik-pedagogik adabiyotlarda ham bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish masalasiga katta e’tibor qaratilgan. O. M. Dyachenkoning tadqiqotlarida maktabgacha yoshdagi bolalarda tasavvur va ijodiy fikrlashning shakllanishi, yangi obrazlarni yaratish hamda mavjud tajribani ijodiy qayta ishlash xususiyatlari yoritilgan. Muallifning ilmiy qarashlari bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishda maxsus rivojlantiruvchi topshiriqlar va mustaqil faoliyatning ahamiyatini asoslashga yordam beradi.

A. M. Matyushkinning muammoli vaziyatlar va ijodiy rivojlanishga oid ilmiy qarashlarida bolaning bilishga bo‘lgan ehtiyoji, mustaqil izlanishi va muammoli vaziyatlarni hal etish faoliyati muhim o‘rin tutadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, ijodiy tafakkurning rivojlanishi uchun bolaga tayyor javoblarni berishdan ko‘ra, uni mustaqil izlanishga undaydigan vaziyatlarni yaratish samaraliroq hisoblanadi.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar ijodiy tafakkurni faqat tug‘ma qobiliyat sifatida emas, balki tegishli ijtimoiy va pedagogik sharoitlarda rivojlanadigan murakkab psixologik jarayon sifatida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. Shundan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy tafakkurini empirik tadqiq etishda individual xususiyatlar, faoliyat mazmuni va pedagogik muhitni birgalikda hisobga olish muhimdir.

METODOLOGIYA

Tadqiqot metodologiyasini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, faoliyatga asoslangan yondashuv, rivojlantiruvchi ta’lim tamoyillari va ijodiy tafakkurning psixologik qonuniyatlari tashkil etadi. Mazkur yondashuvlar bolaning ijodiy imkoniyatlarini uning mustaqil faoliyati, bilish jarayonlari va atrof-muhit bilan o‘zaro munosabati orqali o‘rganishga imkon beradi.

Tadqiqot obyekti maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish jarayoni hisoblanadi. Tadqiqot predmeti esa bolalarda ijodiy tafakkurning namoyon bo‘lish xususiyatlari, uni baholash mezonlari va rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlaridan iborat.

Empirik tadqiqotni tashkil etishda katta va tayyorlov guruhlariga qatnaydigan 5–7 yoshli bolalarni o‘rganish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Aynan ushbu davrda bolalarda obrazli tafakkur, tasavvur, nutqiy faollik va mustaqil fikrlash imkoniyatlari sezilarli darajada rivojlanadi. Tadqiqot ishtirokchilari soni, ularning yosh tarkibi va guruhlarga taqsimlanishi real tadqiqot bazasi imkoniyatlaridan kelib chiqib belgilanadi.

Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatish, suhbat, diagnostik topshiriqlarni bajarish va bolalarning ijodiy faoliyat mahsullarini tahlil qilish metodlaridan foydalanish mumkin. Ushbu metodlar bir-birini to‘ldiradi va ijodiy tafakkurning turli jihatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Ijodiy tafakkurni baholashda to‘rtta asosiy mezonga e’tibor qaratiladi.

Birinchi mezon — fikrlash ravonligi. Bu bolaning muayyan topshiriq yuzasidan ma’lum vaqt ichida bir nechta g‘oya, fikr yoki yechim taklif qila olishida namoyon bo‘ladi. Masalan, bolaga oddiy geometrik shakl ko‘rsatilganda, undan ushbu shakl asosida qanday rasmlar yaratish mumkinligi so‘raladi. Bolaning turli tasvirlarni taklif qilishi fikrlash ravonligini aniqlashga yordam beradi.

Ikkinchi mezon — fikrlash moslashuvchanligi. Ushbu ko‘rsatkich bolaning bir vaziyatga turli nuqtayi nazardan yondashishi va fikrlash usulini o‘zgartira olish qobiliyatini ifodalaydi. Masalan, bolaga ma’lum predmetning bir nechta vazifasini aytish yoki undan noodatiy usulda foydalanish yo‘llarini topish topshiriladi.

Uchinchi mezon — fikrlashning o‘ziga xosligi. Bu bolaning boshqalarnikidan farqli, noodatiy va mustaqil g‘oyalarni ilgari surishida ko‘rinadi. Bunda javobning shunchaki kam uchrashi emas, balki uning mazmunan mantiqiyligi va topshiriqqa muvofiqligi ham hisobga olinadi.

To‘rtinchi mezon — fikrlarni rivojlantirish qobiliyati. Mazkur mezon bolaning ilgari surilgan g‘oyani kengaytirishi, unga qo‘shimcha tafsilotlar kiritishi, obrazni to‘ldirishi va o‘z fikrini tushuntirib bera olishini tavsiflaydi.

Diagnostik jarayonda O. M. Dyachenkoning maktabgacha yoshdagi bolalar tasavvurini o‘rganishga oid metodik yondashuvlari, shuningdek, J. Gilford va E. Torrensning divergent tafakkurga asoslangan topshiriqlaridan yoshga moslashtirilgan holda foydalanish mumkin. Bunda metodikalarning asl ko‘rsatmalari, yoshga oid cheklovlari va baholash tartibiga rioya qilish talab etiladi.

Empirik tadqiqot uch bosqichda tashkil etilishi mumkin. Birinchi bosqichda aniqlovchi diagnostika o'tkazilib, bolalarning ijodiy tafakkurining dastlabki holati o‘rganiladi. Ikkinchi bosqichda ijodiy fikrlashni rag‘batlantirishga qaratilgan pedagogik mashg‘ulotlar va rivojlantiruvchi topshiriqlar tashkil etiladi. Uchinchi bosqichda takroriy diagnostika orqali bolalarning ijodiy tafakkuridagi o‘zgarishlar tahlil qilinadi.

Pedagogik rivojlantiruvchi faoliyat tarkibiga tugallanmagan rasmlarni davom ettirish, ertaklarning muqobil yakunini yaratish, predmetlarning yangi vazifalarini topish, muammoli vaziyatlarni hal qilish, konstruktorlardan noodatiy shakllar yasash va jamoaviy hikoyalar tuzish kabi topshiriqlar kiritilishi mumkin.

Tadqiqot natijalarini tahlil qilishda miqdoriy va sifat ko‘rsatkichlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Miqdoriy tahlil bolalarning diagnostik topshiriqlar bo‘yicha to‘plagan ballari va darajalarini aniqlashga xizmat qilsa, sifat tahlili ularning fikrlash jarayonidagi mustaqillik, tashabbuskorlik va noodatiy yechimlarni topish xususiyatlarini ochib beradi.

NATIJALAR

Empirik tadqiqotning asosiy natijasi maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurning rivojlanish holatini aniqlash, uning individual ko‘rinishlarini baholash va rivojlantiruvchi pedagogik faoliyatning imkoniyatlarini belgilashdan iborat.

Tadqiqot jarayonida ijodiy tafakkurni baholashning asosiy mezonlari sifatida fikrlash ravonligi, moslashuvchanligi, o‘ziga xosligi va fikrlarni rivojlantirish qobiliyatining ajratilishi bolalarning ijodiy faoliyatini kompleks o‘rganish imkonini beradi. Chunki ayrim bolalar ko‘plab g‘oyalarni taklif qilishi mumkin, biroq ularni rivojlantirishda qiynaladi. Boshqa bolalar esa kamroq fikr bildirsa-da, o‘ziga xos va mazmunan boy yechimlarni taklif etishi mumkin.

Tadqiqot natijalarini baholashda bolalarning ijodiy tafakkurini uch daraja asosida tavsiflash mumkin. Yuqori daraja bolaning topshiriqlarni mustaqil bajarishi, bir nechta muqobil yechimlarni taklif qilishi, noodatiy g‘oyalar ishlab chiqishi va ularni izohlashi bilan tavsiflanadi. O‘rta darajada bola ijodiy topshiriqlarni bajarishga qiziqish bildiradi, biroq ayrim vaziyatlarda kattalarning savollari va yo‘naltiruvchi yordamini talab qiladi. Past darajada esa bola ko‘proq tayyor namunalarga tayanadi, mustaqil g‘oya ishlab chiqishda qiynaladi va topshiriqni bajarish jarayonida qo‘shimcha rag‘batlantirishga ehtiyoj sezadi.

Bunda darajalar bolaning umumiy intellektual imkoniyatlarini yoki shaxsiy salohiyatini qat’iy belgilamaydi. Ular faqat muayyan diagnostik vaziyatda ijodiy tafakkurning namoyon bo‘lish xususiyatlarini ifodalaydi.

Rivojlantiruvchi faoliyatni tashkil etishda bolaning erkin fikrlashi va mustaqil qaror qabul qilishiga imkon beradigan topshiriqlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Masalan, «Agar hayvonlar gapira olganida, ular nimalar haqida so‘zlashardi?», «Oddiy qutidan qanday buyumlar yasash mumkin?», «Ertakning yakunini boshqacha tasavvur qil» kabi savollar bolaning tasavvurini faollashtiradi. Bunday topshiriqlar yagona to‘g‘ri javobni izlashga emas, balki turli fikrlarni ilgari surishga yo‘naltiriladi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirishda tasviriy va konstruktiv faoliyat ham muhim ahamiyatga ega. Bolaga tayyor namunani aynan takrorlashni taklif qilish o‘rniga, mustaqil kompozitsiya yaratish, turli materiallardan foydalanish va o‘z ishini izohlash imkoniyatini berish uning ijodiy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Empirik tadqiqotning yakuniy miqdoriy natijalari aniqlovchi va takroriy diagnostika ma’lumotlarini taqqoslash orqali belgilanadi. Bunda har bir mezon bo‘yicha bolalarning dastlabki va yakuniy ko‘rsatkichlari alohida tahlil qilinishi lozim. Agar tajriba va nazorat guruhlari tashkil etilgan bo‘lsa, ularning natijalari o‘zaro solishtirilib, pedagogik ta’sirning samaradorligi baholanadi.

Shu bilan birga, faqat umumiy ballarning oshishi ijodiy tafakkur rivojlanganini to‘liq ifodalamaydi. Bolaning mustaqil fikrlashi, o‘z g‘oyasini himoya qilishi, yangi vaziyatlarda bilim va tajribasidan foydalanishi kabi sifat ko‘rsatkichlari ham hisobga olinishi zarur.

Empirik natijalarni yakuniy rasmiylashtirish uchun ishtirokchilar soni, yosh tarkibi, dastlabki va yakuniy diagnostika natijalari hamda tajriba-sinov mashg‘ulotlari haqidagi real ma’lumotlar asosida miqdoriy tahlil kiritiladi.

MUHOKAMA

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish masalasi psixologik va pedagogik jihatdan murakkab jarayon bo‘lib, uning natijalari bolaning individual xususiyatlari, hayotiy tajribasi va ta’limiy muhit bilan bevosita bog‘liq. Shu sababli ijodiy tafakkurni baholashda faqat topshiriqning yakuniy natijasiga tayanish yetarli emas. Bolaning fikrlash jarayonida qanday yo‘l tutishi, mustaqil g‘oya yaratishi va o‘z yechimini asoslay olishi ham muhim ahamiyatga ega.

L. S. Vigotskiyning tasavvur va ijodiy faoliyatga oid qarashlari nuqtayi nazaridan qaralganda, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy tafakkuri ularning to‘plagan tajribasi va atrof-muhit bilan o‘zaro munosabati asosida rivojlanadi. Demak, bolaning ijodiy imkoniyatlarini kengaytirish uchun uning kuzatishlari, taassurotlari, mustaqil tajribalari va turli faoliyat turlariga jalb etilishi muhimdir.

J. Gilfordning divergent tafakkur nazariyasi esa ijodiy fikrlashni bir nechta yechimni ko‘ra olish, fikrlash yo‘nalishini o‘zgartirish va o‘ziga xos g‘oyalarni ilgari surish qobiliyati bilan bog‘laydi. Ushbu yondashuv maktabgacha yoshdagi bolalarga bir xil savol yuzasidan turli javoblar berish imkoniyatini yaratish zarurligini ko‘rsatadi. Masalan, biror predmetdan foydalanishning bir nechta usulini topish yoki ertak voqealarini boshqacha davom ettirish bolaning fikrlash doirasini kengaytiradi.

O. M. Dyachenkoning ilmiy yondashuvlari asosida esa ijodiy tafakkur va tasavvurning rivojlanishida maxsus tashkil etilgan faoliyatning ahamiyatini ta’kidlash mumkin. Bolaning obrazlar yaratishi, mavjud tasvirlarni o‘zgartirishi va yangi mazmun bilan boyitishi ijodiy rivojlanishning muhim ko‘rsatkichlaridan biridir.

Tadqiqot metodologiyasida belgilangan to‘rtta mezonning o‘zaro bog‘liqligi ham alohida ahamiyatga ega. Fikrlash ravonligi g‘oyalar sonini ifodalasa, moslashuvchanlik ularning mazmuniy xilma-xilligini ko‘rsatadi. O‘ziga xoslik bolaning noodatiy fikrlarini tavsiflaydi, fikrlarni rivojlantirish esa taklif etilgan g‘oyalarni boyitish imkoniyatini aks ettiradi. Ushbu ko‘rsatkichlarni birgalikda tahlil qilish ijodiy tafakkurning individual xususiyatlarini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Pedagogik jarayonda ijodiy tafakkurni rivojlantirishga to‘sqinlik qiluvchi ayrim omillar ham mavjud. Jumladan, bolalarga doimiy ravishda tayyor namunalarni taklif qilish, noto‘g‘ri javob uchun tanbeh berish, mustaqil fikr bildirish imkoniyatini cheklash va topshiriqlarni faqat belgilangan qolip asosida bajarishni talab qilish ijodiy tashabbusning susayishiga olib kelishi mumkin.

Shu sababli tarbiyachi bolalarning fikrlarini tinglashi, turli javoblarni rag‘batlantirishi, ularni taqqoslashga undashi va ijodiy izlanish uchun qulay psixologik muhit yaratishi lozim. Bunda bolaning taklif etgan g‘oyasi odatiy yoki noodatiy bo‘lishidan qat’i nazar, uning mustaqil fikrlashga bo‘lgan intilishi qadrlanishi kerak.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, unda belgilangan mezonlar va rivojlantiruvchi topshiriqlardan maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagogik kuzatish, individual mashg‘ulotlar hamda ijodiy faoliyatni rejalashtirishda foydalanish mumkin. Biroq bunday faoliyatning samaradorligi faqat diagnostik ko‘rsatkichlar

bilan emas, balki bolaning kundalik faoliyatida namoyon bo‘ladigan ijodiy mustaqillik bilan ham baholanishi kerak.

Shuningdek, empirik natijalarni umumlashtirishda yosh, jins, nutqiy rivojlanish, avvalgi tajriba va oilaviy muhit kabi omillarni hisobga olish lozim. Bu holat diagnostik natijalarni to‘g‘ri talqin qilish va pedagogik xulosalarning ishonchliligini oshirishga yordam beradi.

XULOSA

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish shaxsning intellektual va ijodiy salohiyatini shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik jarayondir. Mazkur davrda bolaning tasavvuri, mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati va yangicha yondashuvlari jadal rivojlanadi. Shu sababli ijodiy tafakkurni rivojlantirish maktabgacha ta’lim tashkilotlarida amalga oshiriladigan ta’limiy faoliyatning muhim tarkibiy qismi sifatida qaralishi zarur.

Tadqiqotning nazariy-metodologik tahlili ijodiy tafakkurni baholashda fikrlash ravonligi, moslashuvchanligi, o‘ziga xosligi va fikrlarni rivojlantirish qobiliyatini o‘zaro bog‘liq mezonlar sifatida o‘rganish maqsadga muvofiqligini ko‘rsatadi. Ushbu mezonlar bolaning ijodiy imkoniyatlarini turli jihatlardan aniqlashga yordam beradi.

Empirik tadqiqotni tashkil etishda pedagogik kuzatish, diagnostik topshiriqlar, suhbat va ijodiy faoliyat mahsullarini tahlil qilish metodlaridan kompleks foydalanish muhimdir. Bunday yondashuv bolaning faqat yakuniy natijasini emas, balki fikrlash jarayoni va individual rivojlanish xususiyatlarini ham aniqlash imkonini beradi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirishda muammoli vaziyatlar yaratish, ochiq savollardan foydalanish, erkin tasviriy va konstruktiv faoliyatni tashkil etish, ertaklar asosida ijodiy topshiriqlar berish hamda mustaqil qaror qabul qilishga imkon yaratish muhim pedagogik shart-sharoitlar hisoblanadi. Tarbiyachining rag‘batlantiruvchi munosabati va ijodiy tashabbusni qo‘llab-quvvatlashi ham ushbu jarayonning muhim omilidir.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish tizimli, izchil va bolaning individual imkoniyatlariga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatni talab etadi. Mazkur yo‘nalishdagi empirik tadqiqotlar bolalarning ijodiy rivojlanish holatini aniqlash, mavjud muammolarni belgilash va ta’lim jarayonini takomillashtirish uchun ilmiy asos yaratadi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda ishlab chiqilgan diagnostik yondashuvlarni amaliyotda sinovdan o‘tkazish, tajriba va nazorat guruhlari natijalarini taqqoslash, shuningdek, ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik dasturlarning samaradorligini matematik-statistik usullar yordamida baholash maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. — Москва: Просвещение, 1991.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь. — Москва: Лабиринт, 1999.
3. Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. — New York: McGraw-Hill, 1967.
4. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual. — Lexington, MA: Personnel Press, 1974.
5. Дьяченко О. М. Развитие воображения дошкольника. — Москва: Мозаика-Синтез, 2008.
6. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. — Москва: Педагогика, 1972.
7. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей. — Москва: Академия, 2002.
8. Николаева Е. И. Психология детского творчества. — Санкт-Петербург: Питер, 2006.